

Вікторія ПАНЧЕНКО,
голова Центру Науки, голова циклової комісії
гуманітарних та природничих дисциплін,
викладач ВСП «Житомирський торговельно-
економічний фаховий коледж ДТЕУ»,
викладач вищої категорії, викладач-методист,
кандидат історичних наук

МОТИВАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ

Актуальність теми. В умовах російсько-української війни сучасна молодь перебуває у стані постійного стресу та ціннісної дезорієнтації. Адже звична ситуація змінилась невпевненістю у завтрашньому дні, невизначеністю життєвих цілей і пріоритетів, постійною турботою про безпеку власну та своїх рідних. На цьому фоні важливість здобуття майбутньої професії та сам процес навчання видається не таким важливим, тому нині набуває особливої актуальності пошук шляхів ефективної мотивації пізнавального інтересу здобувачів освіти.

Мета розвідки – на основі власного досвіду викладацької роботи запропонувати апробовані підходи до стимулювання пізнавального інтересу молоді при вивченні гуманітарних дисциплін.

Виклад основних результатів. Мотивація – це важлива рушійна сила освітнього процесу, яка має дві сторони – зовнішню і внутрішню. Зовнішня мотивація проявляється у викладацькому і батьківському контролі, громадській думці і осуді, престижності здобуття обраної професії, користі тощо. Тоді як внутрішня є більш глибокою та тривалішою, бо людина діє, щоб отримати внутрішнє задоволення, позитивний психічний стан; навчання організовується за власною ініціативою, не залежить від чужої волі. Тому сучасний освітній процес має будуватись на засадах розвитку передусім внутрішньої мотивації студента.

Мотивація має проявлятись у різних формах і підходах на всіх етапах освітнього процесу протягом вивчення всього курсу. У вступному занятті доцільно практично показати необхідність дисципліни у житті студента, суспільства, держави. Для цього можна використати методи проблемного навчання, мозкового штурму, розбір конкретних ситуацій чи задач, а також кейс-метод. При вивченні історії слід звернути увагу на циклічність історичного процесу, коли деякі події повторюються через певний час вже у нових умовах, але майже за тим самим сценарієм. Наприклад, більшовицька навала початку ХХ ст. та дії сучасного ворога у російсько-українській війні; придушення «Празької весни» 1968 р. і дії В. Януковича щодо подолання опору опозиції у 2014 р. у Києві. Також дієвими будуть паралелі побутового повсякдення і життєвого вибору відомих історичних діячів. Приміром, історія Демосфена, який маючи фізичну ваду і складні життєві умови, все-таки знайшов у собі сили подолати ці обставини, стати відомим оратором і лідером свого народу.

Мотивація на лекції. Хорошими методами мотивації на початку вивчення нової теми є постановка смарт-цілей або колесо балансу. Смарт-цілі дозволяють студенту чітко сформулювати внутрішні мотиви навчання при вивченні теми. Адже він має відповісти собі чесно на запитання: яка у мене зараз ціль (при чому максимально конкретна, з точним уявленням про результати її реалізації); які етапи її втілення та які показники покажуть її досягнення; чи реальна моя ціль; чому це мені потрібно зараз; скільки часу я маю витратити на роботу? Здобувачі освіти на початку заняття заповнюють таблицю-шаблон, а в кінці – дописують останню колонку «контроль виконання» [6].

«Колесо балансу» - це вправа, яка сприяє розвитку саморефлексії та усвідомленню власного освітнього прогресу. Для цього викладач на початку заняття роздає здобувачу освіти шаблон, який ілюструє всі знання і вміння, які мають бути опановані, і пропонує йому на колесі, розділеному на сектори, зафарбувати олівцями ступінь володіння кожним із них зеленим. У кінці заняття повертаємось до шаблону і домальовуємо ступінь розвитку знань і умінь після вивчення теми жовтим, а потім червоним позначаємо незасвоєний матеріал як потенційне домашнє завдання. Все це разом організовує, показує користь заняття для індивідуального розвитку і мотивує до подальших пізнавальних дій. Прикладом може слугувати розробка карти самооцінювання на основі методики «колесо балансу» з теми: «Середньовічна культура Європи» з дисципліни «Історія світової та української культури» [2].

Ефективним мотиватором молоді є цікавість та здивування. Тобто прагнучи підштовхнути до свідомого вивчення теми – здивуйте чи зацікавте молодь. Для цього можна розповісти шокуючий факт чи історію із життя історичного/мистецького діяча (чи свого власного), показати фрагмент фільму чи документального ролик, прослухати уривок інтерв'ю чи пісню; обговорити запропоновану інформацію і далі вже розгорнути подальше пояснення спираючись на цей досвід. З метою евристичного викладу матеріалу підійде вправа «Чие крісло?», коли студенти слухають факти про історичну постать/країну/епоху і намагаються визначити про що ж мова. Іноді в нагоді може стати коротка театралізація – сценка, розіграна, приміром, гуртківцями чи старшокурсниками, в якій зашифровані важливі події, факти чи риси часу, що вивчається. Так, на занятті «Людина Нового часу очима митців» була використана сценка, де у гості завітали минулі епохи (античність, середньовіччя, відродження, просвітництво), розказали про себе, посперечавшись між собою та розкритикувавши «наймолодшу» добу Нового часу.

Дієвим підходом може бути сторітелінг у поєднанні із проектною роботою. Наприклад, при вивченні теми «Культура доколумбових цивілізацій Америки» пропоную студентам об'єднатись у чотири команди «Інки», «Ацтеки», «Майя», «Ольмеки», роздаю шаблони паспортів проектів із завданням протягом лекції заповнити документ та створити історію про пригоди хлопчика/дівчинки одного із народів напередодні вторгнення конкістадорів із

використанням історичних і культурних особливостей, засвоєних на занятті, доповнивши розповідь власними ілюстраціями.

Утримати пізнавальний інтерес на високому рівні допоможуть також інтерактивні вправи та актуалізація міждисциплінарних зв'язків. У нагоді може стати епізодичне і влучне використання вправ на платформах learning.apps, wordwall, kahut, lifesheets та інших. Міждисциплінарні зв'язки демонструють здобувачам освіти універсальність набутих знань і навиків, широку затребуваність у житті, що мотивує до глибшого їх засвоєння. Наприклад, під час вивчення теми «Ренесансна культура Європи і Америки» пропонуємо студентам відчувати себе першовідкривачами та прокласти маршрути за географічними координатами, вирішити кросворди, де слова-об'єкти зашифровані координатами тощо.

Мотивація на практичному занятті. Практикум передбачає перевірку знань, умінь і навиків здобувача освіти різними способами. Звичне усне опитування, тестування чи контрольна робота не є панацеєю для контролю сучасного освітнього процесу. Скоріше навіть навпаки: шкодить йому, оскільки є однобоким, не виявляє загальну картину і залишає поле для списування. Більш ефективнішими, в т.ч. і з позицій мотивації, є нові, нетипові підходи, як-от: лабораторна робота із джерелами на базі архіву, бібліотеки, музею; мистецький/історичний квест; майстер-клас, тренінг, бінарне заняття, участь у конференції, круглому столі, науково-практичному семінарі, виконанні проєктів і дослідницьких робіт, розробці кросвордів, вікторин тощо.

Юнак за віковими характеристиками фактично бунтар, який стверджується у світі дорослих і тому перевірені віками істини йому вже не цікаві. Він все ставить під сумнів і хоче сам докопатися до причин чи певних фактів, скласти власну, незаангажовану думку. Тому з метою підтримки пізнавального інтересу та мотивації освітньої діяльності викладачу на практикумі якраз і варто дати студенту відчувати себе у ролі повноцінного дослідника, запропонувавши йому попрацювати із «живими свідками» історичних подій – архівними, бібліотечними чи музейними артефактами і матеріалами та виконати проблемні завдання. Прикладом можуть бути розроблені автором практичні роботи «Воєнне повсякдення: люди і долі (1939-1945)» [3], «Запорізька Січ в історичних джерелах та мистецтві» [4] та багато інших, які розміщено до загального огляду на сайті викладача на платформі «Всеосвіта».

Допоможе узагальнити набуті знання і вміння, а також навчитись використовувати їх у практичних ситуаціях заняття у формі квесту. Адже він вимагає оперативного прийняття рішень, креативного і критичного мислення, групової, командної роботи, комунікативних і аналітичних навичок, глибокого знання матеріалу. З іншого боку, це не нудна, тривожна контрольна робота, а яскрава, динамічна подія із швидкою зміною форм і методів роботи, самооцінюванням і взаємооцінюванням. Прикладом може слугувати практикум із Ренесансної культури Європи і Америки, де присутні об'єднуються у п'ять команд, які поступово проходять міні-конкурси: розв'язи термінологічний кросворд, намалюй картину у стилістиці Ренесансу фарбами, покажи без слів

винаходи Відродження, поясни не називаючи біографію відомого діяча, склади зі шматочків карту ренесансного Риму і розкажи про визначену архітектурну споруду, розв'яжи географічний кросворд, склади зв'язну, правдоподібну історію із запропонованих шести винаходів і діячів Відродження у трьох реченнях. При цьому перша команда, яка повністю виконає завдання отримує п'ять умовних балів, друга – чотири і т.д. Наприкінці заняття зароблені бали сумуються і визначається рівень навченості групи (задовільно, добре, відмінно), а далі члени команди розподіляють оцінки в межах заявленого рівня і здають лист оцінювання викладачу. Як фрагмент практикуму може використовуватись і мистецький квест «Різдво очима художників» [5].

Практикум із мистецьких дисциплін не може обійтись без майстер-класу чи тренінгу із прикладного застосування художніх технік і прийомів у творчій діяльності. Вивчаючи тему «Новітня культура Європи і Америки», студенти виконують колаж із старих газет, рекламних проспектів, етикеток і журналів у стилістиці поп-арту. При опануванні теми «Середньовічна культура Європи і Америки» здобувачі освіти створюють власний герб за основними канонами геральдики, девіз та кодекс честі, презентуючи його на занятті, на «Середньовічній культурі України» – пишуть листа другу старослов'янською мовою; на «Культурі Нового часу в Україні» – вправляються у петриківському розписі.

Увиразнити міждисциплінарні зв'язки, показати практичну орієнтованість знань, скласти цілісну картину життя допоможе бінарне практичне заняття. За роки своєї педагогічної практики автор організувала і провела 12 бінарних занять, як-от: «Нові явища у соціальній сфері та повсякденному житті населення у 1953-1964 рр.» (історія України, мистецтво, технологія приготування їжі); Воєнне повсякдення: люди і долі (історія України, всесвітня історія, мистецтво); Математика в мистецтві (мистецтво, алгебра, геометрія, вища математика); Епоха Просвітництва в математиці і світовій історії (мистецтво, всесвітня історія, математика); Майстерність публічного виступу: види підготовки та основні закони (українська мова, історія держава і права України, філософія); «Людина Нового часу: очима митців» (мистецтво, історія, зарубіжна література) та інші.

Вагоме значення для узагальнення результатів навчання та мотивації студентів мають проектна та дослідницька робота. Вони дозволяють молодій людині поглибити свої знання і вміння, побачити практичне та іноді інноваційне застосування відомих істин у житті, відчувати себе врешті повноцінним суб'єктом освітнього процесу, який хоче і може пропонувати власні рішення назрілих суспільних і прикладних задач. Проекти і молодіжні дослідження – це благодатна основа для розвитку самостійності молодого фахівця, його креативного, критичного мислення, опанування новітніми цифровими технологіями, дизайнерськими, ораторськими, комунікаційними навиками, вміннями командної роботи та ведення дискусії, обґрунтованого захисту власної позиції та ін. У ході вивчення гуманітарних дисциплін здобувачі освіти складають путівник в історичну/мистецьку епоху [1], довідник історичної події, створюють художній твір на основі вишивки, бісероплетіння, живопису, паперопластики,

роботи з глиною, технічного моделювання; мистецький альбом, відеопроєкти. На основі соціологічних досліджень, роботи в архівах, музеях, бібліотеках пишуть дослідницькі роботи, які щорічно представлені на загальноколеджівському конкурсі «STUDENT-FEST», етапах Всеукраїнського конкурсу-захисту учнів МАН України, регіональних та всеукраїнських конкурсах.

Вийти на новий рівень усвідомлення матеріалу також дозволяють «завдання навпаки». Коли студенти не лише розв'язують готові завдання, а також самі є творцями нових вправ для своїх однолітків або навіть однокласників. Так, при вивченні історії та мистецтва здобувачі освіти розробляють кросворди у спеціальних застосунках, ребуси, тематичні вправи, загадки, міні-квести, вікторини і тестування.

Висновки. Отже, мотивація пізнавального інтересу – це наріжний камінь сучасного освітнього процесу. Саме вона штовхає до пізнання нового і успішного опанування майбутньою професією. Завдання педагога при цьому постійно урізноманітнювати методи та підходи до мотивації студентів на основі більшої їх самостійності, практико-орієнтованості, міждисциплінарності.

Список використаних джерел:

1. Панченко В.С. Інтерактивна вправа "Путівник уявної подорожі в історичну епоху". **URL:** <https://vseosvita.ua/library/interaktyvna-vprava-putivnyk-uiavnoi-podorozhi-v-istorychnu-epokhu-633330.html>
2. Панченко В.С. Карта самооцінювання "Середньовічна культура Європи". **URL:** <https://vseosvita.ua/library/karta-samoootsiniuvannia-serednovichna-kultura-yevroipy-640247.html>
3. Панченко В.С. Кейс-стаді "Воєнне повсякдення: люди і долі (1939-1945)". **URL:** <https://vseosvita.ua/library/keis-stadi-voienne-povsiakdennia-liudy-i-doli-1939-1945-788428.html>
4. Панченко В.С. Практична робота "Запорізька Січ в історичних джерелах та мистецтві". **URL:** <https://vseosvita.ua/library/praktychna-robota-zaporizka-sich-v-istorychnykh-dzherelakh-ta-mystetstvi-628520.html>
5. Панченко В.С. Практична робота Мистецький квест «Різдво очима художників». **URL:** <https://vseosvita.ua/library/mystetskyi-kvest-rizdvo-ochyma-khudozhnykiv-617391.html>
6. Постановка цілей по SMART – приклади, критерії. **URL:** <https://pdatu.edu.ua/images/vihovna-robota/psiholog/ps10.pdf>